

Roger Jørgensen

PRAKTSVERDET FRA VARGNESET OG ANDRE NORDNORSKE SVERD

Inskripsjon på sverdet fra Vargneset. Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Referanse: <https://doi.org/10.33673/OOA20241/10>

Bildene i denne boken har lisens CC BY-NC-ND 4.0, og kan kun kopieres og videreformidles i ikke-kommersielle sammenhenger, og må ikke endres eller bearbeides på noen måte.

Sverd var først og fremst et våpen til bruk i nærkamp hvor den kjempende søkte å hugge ned motstanderen. Andre våpen som spyd, øks og bue ble også brukt i stridigheter. Disse kunne i tillegg brukes som redskaper og til jakt. Våpenutrustningen hang nøye sammen med stridsteknikken, og når denne over tid gjennomgikk endringer, medførte det også endringer i våpenutrustningen. Dermed endret sverdets status som våpen seg ut over i jernalderen. I eldre jernalder var spydet og lansen viktigst, men ved overgangen til yngre jernalder ble sverdet sammen med øksen de foretrukne våpnene (Sjøvold, 1974, s. 280).

Sverdets utforming og kvalitet sier imidlertid mye mer enn bare hvor dugelig det var i kamp. Et praktfullt sverd med forgylte og blanke hjalt beslått med sølv og kopper, over en blank, mønstersmidd klinge som var stukket ned i en slire med skinnende beslag, signaliserte eierens makt, status, rang og autoritet. Som gjenstandstype har sverd stått sentralt i studier om germansk krigerideologi og legitimering av makt (Jakobsson, 1992, s. 11). Den overveiende delen av de norske sverdene er følgelig også funnet i tilknytning til norrøne jernalderbosetninger.

I artikkelen tar jeg utgangspunkt i et atypisk sverdfunn på fjellet i Indre Troms og gir en nær komplett oversikt over sverd fra jernalderen som er funnet i Nord-Norge. Noen av disse er funnet til dels langt fra de norrøne bosetningsområdene, og i artikkelen diskuteres sverdenes funksjon som etniske markører. I Nord-Norge er funnet en rekke graver med et bredt utvalg av smedredskaper (Jørgensen, 2012, 2015). Kan en del av sverdene som er funnet i Nord-Norge, ha vært smidd av nordnorske smeder?

SVERDET FRA VARGNESET (NÁVDENJÁRGA)

Fjernt fra de norrøne jernalderbosetningene ute ved kysten ble det i 1952 funnet et tveegget sverd langt inne på fjellet på Vargneset ved Altevatt (Álddesjávri) i Bardu, bare drøyt 20 kilometer fra riksgrensen mot Sverige (Jørgensen, 2016). Sverdet er datert til siste del av 1000-tallet, og det fremstår som et helt spesielt funn, ikke bare når det gjelder funnstedet, men også på grunn av dets kvalitet og utforming.

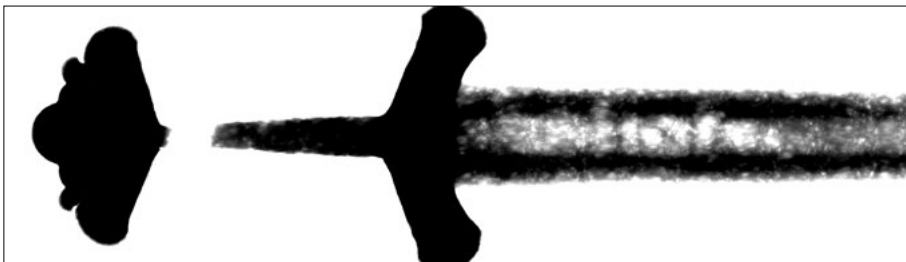

Sverdet passer inn i Jan Petersens (1919) inndeling av norske vikingsverd som type Z, datert til siste del av vikingtiden. Typen er østlig, det vil si at den i Norge hovedsakelig finnes på Østlandet, flest er funnet i Sverige, men typen er kjent også i Finland, Baltikum og Russland (Petersen, 1919, s. 12; Sjøvold 1974, s. 279; Jakobsson, 1992, s. 229). Sverdet er 93 cm langt, men en liten del av spissen er borte. De store og tunge hjaltene er innlagt med sølv.

Like nedenfor underhjaltet kan man ane en inskripsjon som er smidd inn i klingen, men metallet er så nedbrutt at teksten knapt er synlig, og selv ikke bruk av skrå-lys eller røntgen muliggjør en tolkning. Mange av de tveeggede sverdene fra yngre jernalder har smidd inn navn og geometriske tegn. Blant de mest kjente er forskjellige varianter av Vlfberht, gjerne i kombinasjon med kors og/eller geometriske tegn. Tekst og tegn smidd inn i klingene kan ha vært en slags signatur som også kan ha fungert som et kvalitetsstempel.

Inskripsjon på sverdet fra Vargneset.
Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Røntgen av sverdet fra Vargneset. Foto: Anna Buduson, Norges arktiske universitetsmuseum.

I Bardu kommune er det gjort en håndfull løsfunn fra jernalderen, men ingen som dokumenterer tilstedeværelsen av norrøn bosetning. Det medfører selvsagt ikke at de indre strøkene var folketomme. Dette er et kjerneområde for samisk ressursutnyttelse hvor samiske bosetninger i århundrer hadde utnyttet jakt-, fangst- og fiskeressursene. Det er imidlertid lite som tyder på at sverd som våpen hadde noen plass og funksjon i disse samfunnene.

Funnet fra Vargneset er ganske spesielt både når det gjelder funnstedet og sverdets kvalitet, men hvor enestående er det i nordnorsk sammenheng?

ET MANGFOLD AV SVERD

De eldste sverdene funnet i Norge dateres til eldre bronsealder, til den første perioden da metallbruken fikk et visst omfang. I Nord-Norge er det kun registrert tre sverd fra denne perioden. Det er usikkert hva som var bronsesverdenes primære funksjon. Sverdene fra jernalderen var først og fremst våpen, men det er usikkert om bronsesverdene har hatt en slik bruk. Kanskje har de primært hatt symbolverdi, det vil si at de både markerte status og hadde en statushevende funksjon. Ved overgangen til jernalderen øker både metalltilgangen og den teknologiske kunnskapen om produksjon og bearbeiding av jern. Fremdeles fungerte sverdene trolig som markører for eierens status og posisjon i samfunnet, men i tillegg fungerte

de i økende grad som våpen. Et av de fineste og best bevarte eksemplene på dette er Steinsvik-sverdet (C.20317a) fra Tjeldøya i Tjeldsund. Den tveeggede klingen er damaskert, det vil si at flere lag av jern og stål med ulike kvaliteter er smidd sammen, og skjftet er rikt dekorert med plater av bronselegering, flettede sølvtråder og remser av sølv og kobber.

Steinsviksverdet fra Tjeldøya (C.20317.a). Foto: Adnan Icajic, Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo. Lisens: CC BY-SA 4.0. Bilderedigering: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Det er funnet svært mange sverd i Norge sammenliknet med andre europeiske land (Martens, 2003). Det kan skyldes at den hedenske gravskikken med å legge ned våpen i graven med den døde holdt seg lenger her, men trolig henger det også sammen med våpnenes funksjon i samfunnet. Det var en nær sammenheng mellom samfunnsideologi, våpnenes symboliske funksjon, våpen i gravene og den rett og plikt frie menn hadde til å bære våpen. Ifølge Gulatingslovens eldre deler hadde frie og myndige menn plikt til å holde våpen (Robberstad, 1981, s. 278; Utgjerdsbolken i Gulatingsloven om leidangen). De fleste sverdene fra jernalderen er funnet i graver. Fra jernalderens tidlige perioder er det registrert ganske få graver, og antallet sverd er følgelig også lavt, særlig i Nord-Norge. Funnene fra de senere periodene er imidlertid mange, og sverdene utgjør en av de mest tallrike våpenkategoriene fra jernalderen (Sjøvold, 1974, s. 263).

Jernalderens sverd har ulike former og lengder. De er enegget eller tveegget, lange eller korte og er uten eller har påmontert hjalt. Forbildene til de tveeggede sverdene er å finne i de romerske sverdtypepene *gladius* og *spatha*, mens de eneggete har sitt forbilde i den frankiske *scramasaxen* (Petersen, 1919, s. 55, 67–68; Solberg, 2005, s. 372). Mens de fleste tveeggede sverdene ser ut til ha vært utstyrt med hjalt (Solberg, 2005, s. 373), er det først ved inngangen til vikingtid at de eneggete sverdene også har dette (Solberg, 2005, s. 373). I vikingtid ser vi også at sverdene ble båret i en slire av tre, gjerne foret med skinn, noe som tidligere ikke var vanlig (Sjøvold, 1974, s. 274).

Sverd ble viet stor oppmerksomhet allerede tidlig i forskningshistorien (Rygh, 1885; Undset, 1890; Gustafson, 1906; Schetelig, 1912; Petersen, 1919). Størst betydning og en publikasjon som enda i dag regnes som et standardverk, er Jan Petersens studie av vikingtidssverdene fra 1919. Han innleder i forordet med at «... i al arkæologisk forskning maa typologi og kronologi være grundlaget, ...», og han følger opp dette med en «komplett» inndeling av vikingtidens sverdyper basert på hjaltenes form og dekor. Han tar hele alfabetet i bruk når han utarbeider en typologi bestående av 26 hovedtyper (A-Æ) og 20 særttyper. Petersens studie (1919) står seg selv i dag og brukes aktivt, selv om senere forskning har bidratt, særlig med visse kronologiske modifikasjoner.

NORDNORSKE SVERD

En nesten 50 år gammel oversikt over det nordnorske jernaldermaterialet viser at bare ti prosent av gjenstandene fra yngre jernalders graver er fremkommet i forbindelse med arkeologiske utgravninger (Sjøvold, 1974, s. 184). Det store flertallet er altså resultater av tilfeldige funn og av amatørgravninger med manglende eller i beste fall ufullstendig dokumentasjon. Det mangler dermed vesentlig informasjon om funnomstendighet og funnkontekst knyttet til disse funnene, noe som i mange tilfeller gjør det vanskelig å vurdere hvorvidt det var et gravfunn, hvilke gjenstander som ble funnet sammen, og hva som ble tatt vare på. Et eksempel er sverdskjeftet

(Ts.5642) som i 1930 ble funnet i forbindelse med pløying på Eltoft i Vestvågøy. Det vakre skjefte ble tatt vare på, mens en øks, en spydspiss og deler av sverdklingen ble liggende i jorden. Skjefte er laget av tynne, støpte bronseplater innlagt med sølv, og det har uten tvil vært påmontert et praktfullt sverd.

Sverdhåndtak fra Eltoft (Ts.5642). Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Arkeologiske funn fra Nord-Norge er i hovedsak forvaltet av Universitetsmuseet ved Universitetet i Tromsø, men en del eldre funn er også magasinert ved universitetsmuseene i Oslo, Bergen og Trondheim. Oversikten over de nordnorske sverdene er basert på universitetsmuseenes felles databaseløsninger. Denne har ganske sikkert mangler som sverdinteresserte forskere vil komplettere, men jeg har likevel tro på at hovedtrekkene i studien ikke vil bli vesentlig endret, selv med nye registreringer.

I Nord-Norge er det funnet hele eller deler av 363 sverd som kan dateres til jernalderen (tabell 1). Antall markeringer på kartet er lavere enn antall funn i tabellen fordi gårder med flere sverdfunn har samme koordinater, og de er dermed representert med bare ett punkt på kartet.

Funnsteder for nordnorske sverd. Vargneset er markert med rød ring.
Grafikk: Bjørn Hatteng, UiT Norges arktiske universitet. Map tiles by
CartoDB, CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, ODbL.

Noen funn er registrert med ukjent funnsted. Dette gjelder kun 13 gjenstander, og de er naturlig nok ikke med på spredningskartet, men om koordinatene for disse var kjent, ville det neppe ha endret spredningsbildet vesentlig. Funnene inngår likevel i tabellene som bygger på form, typologi og kronologi.

Antallet sverdfunn øker gjennom jernalderen; mens 31 sverd kan dateres til eldre jernalder, dateres 313 sverd til yngre jernalder (tabell 2). De 19 sverdene som ikke kan periodebestemmes, er så få at en identifisering av disse ikke vil endre trenden som viser en kraftig økning av antall sverd i gravene mot yngre jernalder (tabell 3).

Økningen i antall sverd fortsetter i yngre jernalder, og antall sverdfunn doubles fra merovingertid til vikingtid (tabell 4). Det er imidlertid verd å merke seg at omkring 40 prosent av sverdene som dateres til yngre jernalder, ikke kan gis en nærmere periodebestemmelse. Muligens ligger noe av forklaringen til den store forskjellen i antall funn mellom merovingertid og vikingtid i disse sverdene. De fleste sverdfunn er gjort i graver, men økningen kan ikke knyttes til en tilsvarende økning i antall registrerte graver. En oversikt over antall jernaldergraver fra Ofoten til Nord-Troms viser tvertimot at langt flere graver er datert til eldre enn til yngre jernalder (Holand, 1989, s. 105, tabell 7/1).

Sverd ble ikke båret i slire i merovingertid (Sjøvold, 1974, s. 274). I vikingtid ble det derimot vanlig både for eneggete og tveeggede sverd. Nedbryting av et sverd nedlagt i slire medfører i ulik grad at treverket i sliren mineraliseres og fester seg til klingens. I slike tilfeller vil det være vanskelig å identifisere sverdets form, noe som kan ha betydning for muligheten for bestemmelse til periode, og følgelig en mulig årsak til at det ikke har vært mulig å avgjøre formen på hele 22 prosent av sverdene fra vikingtid. Inntil videre finner jeg derfor å stole på den tendensen som tallene viser, at det er en betydelig økning av antall sverdfunn fra merovingertid til vikingtid.

Eneggete og tveeggete sverd dateres gjerne til ulike perioder, men de ble til en viss grad også brukt samtidig. Eneggete sverd var nærmest enerådende i merovingertid, mens tveeggete var mest vanlig i vikingtid. Av de totalt 124 sverdene som kan dateres til vikingtid, er 67 tveeggede, 30 eneggete, mens

27 av sverdene ikke kan typebestemmes. Ser man hele jernalderen under ett, er det likevel funnet nesten like mange eneggete som tveeggete sverd (tabell 5). Sammenliknet med resten av landet er andelen eneggete sverd noe høyere i Nord-Norge, i Trøndelag og på Vestlandet enn i Sørøst-Norge (Petersen, 1919, s. 7).

De identifiserbare nordnorske sverdene kan alle plasseres i Petersens (1919) typologiske inndeling, A–Æ. Jeg har her i liten grad forholdt meg til denne, men viser til Torleif Sjøvolds (1974, s. 267–280) typebestemmelse av de nordnorske sverdene, hvor han finner at H-typen er den mest vanlige, med hele 42 eksemplarer.

SVERDET – EN ETNISK MARKØR?

Det er ingen tvil om at sverdet har hatt en sentral plass i norrøn materiell kultur og krigerideologi, og i store deler av det germanske området var sverdet et sentralt maktsymbol som eliten omga seg med (Jakobsson, 1992, s. 79). Sverdet inngikk også i den våpenutrustningen som frie menn i de norrøne bosetningene var pliktige å holde seg med for å kunne tjenestegjøre i den regionale så vel som i den lokale lederens hær. Det ble jevnlig avholdt våpenting for å kontrollere at bøndene overholdt våpenplikten, og at de eide de våpnene som de var forpliktet til å holde (Hanssen, 2017, s. 67).

Den geografiske fordelingen av funnstedene for sverd i det nordnorske landskapet sammenfaller i stor grad med det bildet vi har av andre norrøne funn fra jernalderen (Sjøvold, 1962, s. 217, 219, 1974, s. 336–339, s. 343). Dette er forventet, da de fleste sverd er funnet i graver tilhørende den norrøne gårdsbosetningen. Som spredningskartet viser, var denne konsentrert til ytterkysten, med noen ganske få funn i fjordbunnene og enda færre i innlandet.

Men hvordan kan vi forklare funn av sverd som er funnet utenfor disse områdene, både lenger nord og lenger øst? Fire sverd er funnet ved kysten av Finnmark og to i innlandet i Troms, alle langt nord og øst for

jernalderbygdene. Kan disse funnene representere nordlige og østlige utløpere av jordbruksbosetningene, eller har de en annen forklaring? Alle er tidlige funn, og ingen er fremkommet ved arkeologiske utgravninger.

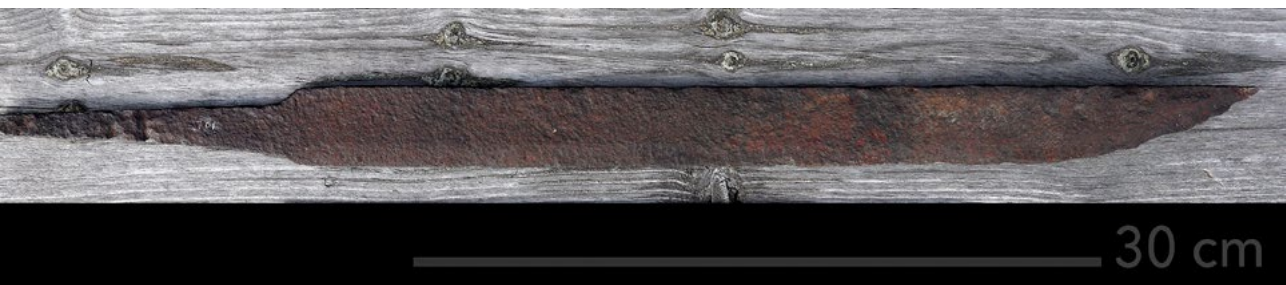
De fire sverdene fra Finnmark ble funnet på Mortensnes i Nesseby, på Lille-Tamsøy i Nordkapp, på Ingøy i Måsøy og i Sørvær i Hasvik. Sverdet fra Mortensnes (C.8529) har en lengde på omkring 45 cm. Selve klingen var kun omkring 30 cm lang. Det er kanskje noe kort til å bli regnet som et sverd og bør heller kategoriseres som en stor kniv? Det er få opplysninger om funnet, men det ble gjort i en urgrav i et område med samisk bosetning, og det er derfor lite tenkelig at sverdet/kniven kan knyttes til norrøn tilstedeværelse.

Sverdet fra Lille-Tamsøy i Nordkapp i Porsangerfjorden ble funnet sammen med et tilnærmet fullt våpensett (Ts.1064–1070), som i tillegg til sverdet (Ts.1070) omfatter øks, skjold, pil, kniv og en bronsenål. Gjenstandene lå i et murt gravkammer under en haug, og gravskikken er typisk norrøn.

Funnet fra Ingøy i Måsøy er et vakkert, tveegget sverd (Ts.4850) av Petersens H-type, funnet 120 cm nede i bakken. De fire bevarte sverddelene måler til sammen 73 cm, og hjaltene er innlagt med sølv og kobber. Mest sannsynlig er dette også et gravfunn.

Det siste funnet i Finnmark er gjort i Sørvær i Hasvik. Sverdet (Ts.2307) er tveegget, men uten bevarte hjalt. De eneste funnopplysningene er at det ble funnet «i jorden». Formodentlig er dette også et gravfunn.

De to sverdene som er funnet i innlandet, stammer begge fra Bardu kommune. Det ene oppbevares i Hembygdmuseet i Jukkasjärvi i Kiruna kommune, hvor det er katalogisert som funn nr. 701. Sverdet ble, sammen med flere steinseider, mynter og reinhorn, hentet ut fra offerplassen Boldnovuoddu (tidligere stavemåte: Pålnovuoddo) av en svensk/dansk vitenskapelig ekspedisjon i 1908. Sverdet er ganske lite, klingen måler 42 cm, den totale lengden er 56 cm, og Inga Serning (1956, s. 83, 111) mener det er av samme type som Rygh (1885) type 498 og bør dateres til

Sverd fra Boldnovuoddu. Foto: Roger Jørgensen. Bilderedigering: Mari Karlstad. Begge Norges arktiske universitetsmuseum.

700-tallet. På grunn av den korte klingen kan det diskuteres om dette er en våpenkniv eller et kort sverd. Denne diskusjonen skal ikke følges opp her, men jeg er usikker på riktigheten av Sernings datering, som er basert på likhet med Rygh (1885) sin type 498, som jo er et større våpen. Med den korte klingen, det slanke bladet og den lange odden likner sverdet fra Boldnovuoddu mer på et stikkvåpen, en enegget våpenkniv, kjent fra siste halvdel av 500-årene (Gjessing, 1934, s. 72). Jeg finner det derfor sannsynlig at sverdet/våpenkniven er eldre enn Sernings datering. Funnkonteksten levner ingen tvil om at dette er et resultat av en ofring, men mer usikkert er det når sverdet ble plassert på funnstedet. Sverdet er svært velbevart, og det er derfor mulig at det kan ha blitt deponert noen århundrer etter at det ble smidd. De fire myntene som ble funnet, en svensk og tre danske, er alle datert til 16–1700-årene og viser at offerstedet kan ha vært i bruk over mange hundre år.

Det andre sverdet fra innlandet er praktsverdet (Ts.4807) fra Vargneset ved bredden av Altevatnet. Funnopplysningene er også her ganske ufullstendige, vi vet bare at sverdet ble funnet omkring 20 cm dypt i jorden. Det er ikke funnet andre gjenstander eller registrert noen strukturer typiske for en grav, men kanskje var dette likevel lagt ned i en flatmarksgrav?

Denne korte gjennomgangen av sverdfunn som er gjort utenfor det norrøne bosetningsområdet, viser to tilfeller (C.8529 og 701) hvor små sverd har inngått i sikker samisk kontekst. Graven fra Lille-Tamsøy er derimot tydelig norrøn både i form og innhold. Den kulturelle konteksten for de tre andre sverdene (fra Vargneset, Ingøy og Sørvær) er langt mer usikker.

Fra sagaene vet vi at det ble gjennomført ekspedisjoner nord og øst for de faste, norrøne bosetningene både for å drive handel, inndrive skatt og for å gjennomføre rene røvertokter. Dette kan være mulige forklaringer på disse funnene. Når det gjelder sverdet fra Vargneset, så har vi ingen opplysninger om funnomstendighetene bortsett fra at det lå 20 cm dypt. Plasseringen i fjellområdene, sentralt for den samiske jakt- og fangstbefolkningen og kun 33 km i luftlinje fra Boldnovuoddu, hvor et enegget sverd var deponert i en offerplass, reiser tvil om en kobling mellom sverd og norrøn tilstedeværelse.

Funnomstendighetene for sverdene fra Sørvær og Ingøy er mer uklare, og det er vanskelig å si hvorvidt de ble deponert innenfor en norrøn eller samisk kontekst. Det finnes flere eksempler på at norrøne gjenstandstyper funnet utenfor de norrøne bosetningene kan ha inngått i samisk gravskikk. På Ringrabben nær Ekkerøy i Varanger ble det for eksempel funnet skålspenner som knyttes til den norrøne kvinnedrakten, men graven tolkes likevel som samisk (Schanche, 2002).

Et annet interessant funn i skjæringspunktet mellom norrøn og samisk kultur ble gjort i 1877 på Engholmen i Karlsøy. I en lav haug ble det funnet et enegget sverd (Ts.299) datert til tidlig merovingertid. Sverdet var stukket ned i en slire av Valsgårde-typen (Sjøvold, 1974, s. 170, 270), og dette er ifølge Pär E. Olsén (1945, s. 30) det eneste eksemplaret av denne typen som er funnet utenfor Sverige. I tillegg ble det funnet en rekke beingjenstander: en beinskje, tre harpunspisser, åtte pilspisser av bein, to beinkammer og et slags «håndtak» av bein. Foruten den sjeldne sverdsliren er også beingjenstandene svært uvanlige i norrøn gravkontekst. Disse oppfattes gjerne som tilhørende samisk materiell kultur og forventes ikke funnet i en norrøn gravhaug fra yngre jernalder. Funnet er gjort i den nordlige periferien av det norrøne bosetningsområdet, og kanskje var fangsten et viktigere tilskudd til økonomien her enn i områder lenger sør, hvor de naturgitte forutsetningene for jordbruk var bedre?

På samme måte som vi gjerne tar for gitt at sverdet har tilhørighet i norrøn kultur, knyttes det også til jernalderens antatte mannsrolle. Som regel var det menn som bar sverd, men dette var ikke alltid tilfellet. DNA-analyser av skjelettet fra en svært rikt utstyrt krigergrav i Birka i Sverige (BJ.581)

viser for eksempel at den døde var en kvinne (Hedenstierna-Jonson mfl., 2017). Funnene og analysen viser at vi ikke alltid kan ta for gitt at det er en direkte kobling mellom materiell kultur, etnisitet og kjønn.

NORDNORSKE SVERDSMEDER?

Det er stor variasjon i sverdbladenes metallkvalitet, avhengig av jernets kjemiske sammensetning. De beste sverdklingene var mønstersmidde og laget ved at jernstenger med forskjellig hardhet ble smidd sammen. Dette ble gjort for å gjøre klingen passe stiv og for å sikre en kvassest mulig egg. Slike sverd var de vanlige jernsverdene overlegne. Sverdklinger av stål har noen av de samme kvalitetene. Lavt karboninnhold ga myke klinger med egger som raskt ble sløve, mens de med høyere karboninnhold nærmet seg stål i kvalitet, klingene var stivere og de beholdt en kvass, skjærende egg mye lenger. Sverdblade av vanlig jern var så myke at de knapt kunne brukes som våpen. At alle sverd nok ikke var av ypperste kvalitet, fremgår av Olav Tryggvasons saga, der kongen ifølge Snorre i sitt siste slag om bord i langskipet Ormen så at mennenes sverd «beit» dårlig. Han ville vite hvorfor og fikk til svar at «Sverdene våre er blitt sløve, og mange er brukket» (Sturluson, 1979, s. 206).

Oluf Rygh hevdet (1885, s. 28) at mange av sverdene fra yngre jernalder som er funnet i Norge, sannsynligvis ble produsert i utlandet. Jan Petersen (1919, s. 212) kom til motsatt konklusjon og hevdet at flertallet av sverdene er av norsk fabrikat. Noen av sverdene ble utvilsomt produsert utenfor Norge. Dette gjelder særlig sverd med inskripsjoner av latinske bokstaver smidd inn i klingen og muligens også mønstersmidde sverd. Av inskripsjoner er Vlfberht den vanligste, og klingene antas å være produsert i de frankiske områdene i nedre del av Rhin-området (Stalsberg, 2009, s. 21). Hvem eller hva navnet Vlfberht representerte, er usikkert (Stalsberg, 2009, s. 29–32). Det finnes også klinger med andre navn og tegn, blant annet runer og kors. Sverd med inskripsjoner og tegn dateres til vikingtid, og på denne tiden ble runealfabetet fremdeles brukt i Norge. At det ble smidd sverd i norske smier, kommer tydelig fram av et tveegget sverd (B.1622) fra Sogn i Vestland. Sverdet, som er av C-typen og dateres til 800-tallet, har

en runeinnskrift på den ene siden av bladet, men metallet er så nedbrutt at teksten ikke kan tydes. Det store flertallet sverd har imidlertid verken inskripsjoner, tegn eller geometriske mønstre smidd inn i bladet.

En del sverdklinger med inskripsjoner var trolig importerte sverd som kun eliten hadde tilgang til. Dette har man trodd også var tilfelle for de mønstersmidde klingene. I Sverige er imidlertid antallet funn av mønstersmidde, eneggete sverd fra tidlig merovingertid så høyt at det i seg selv vurderes å være en indikasjon på at sverdene er smidd i Norden (Arrhenius, 2005, s. 9). Men hva med det store flertallet av sverd som ser ut til å ha vært ganske enkle våpen uten hjalt prydet med kostbare metaller? Sannheten er at vi ikke vet. Når mønstersmidde sverd har vært oppfattet som import, så er det fordi man forestiller seg at de norske smedene ikke hadde det kunnskapsnivået og den tekniske kompetansen som skulle til for å smi slike sverd. Den norske jernvinna går tilbake til overgangen mellom bronsealder og jernalder, og allerede i romertid var jernproduksjonen adskillig høyere enn det som var mulig å konsumere lokalt (Stenvik, 2003, s. 124). De norske jernprodusentene hadde svært god kontroll på en teknologisk komplisert produksjonsprosess som ga jern av høy kvalitet. Hvorvidt det var smeder eller andre som ledet jernproduksjonen, vites ikke, men det er ingen grunn til å tro at ikke også norske smeder kan ha behersket mønstersmiing.

Petersen (1919, s. 211) fikk utført metallanalyser av utvalgte sverdklinger som han mente viser at den norske jernvinna kunne produsere jern av myrmalm med tilstrekkelig høyt kullstoffinnhold til at smedene kunne lage gode sverd. Hans analyser av Vlfberht-sverd viser at disse metallurgisk sett er bedre, og har høyere kullstoffinnhold. Med tanke på det store antallet sverd som var i omløp, er det sannsynlig at mange av sverdene vi har i våre magasin, kommer fra norske smier.

Foruten å smi nye sverd var smedene trolig også involvert i ferdigstilling av halvfabrikater og montering av skjefter, over- og underhjalt. I et depotfunn på Öland i Sverige ble det funnet fem klinger med inskripsjoner, hvorav to Vlfberht, som alle trolig er importert. Ingen av sverdene har påmonterte hjalt, og tangen på samtlige er uferdige (Bergman, 2005, s. 51). Kanskje er dette halvferdige sverd som en lokal smed skulle ferdigstille samtidig som han påmonterte hjalt etter kjøperens ønske?

I sverdmaterialiet fra Oslo, Bergen og Trondheim er det registrert 44 Vlfberht-klinger og et tilsvarende antall klinger med forskjellige tegn og geometriske figurer (Stalsberg, 2009, s. 23). Flertallet er så sundrustet etter omkring 1000 år i jorden at kun røntgen kan avsløre om navn eller tegn er smidd inn i klingen. Hittil er bare noen få av de til sammen 2500 tveeggede og 600–700 eneggete sverdene fra vikingtid røntgenfotografert (Stalsberg, 2009, s. 22, 29). Vi må derfor anta at antallet sverd med inskripsjoner og tegn vil øke i takt med at flere sverd blir røntgenfotografert, noe som trolig vil vise at det i vikingtid fant sted en betydelig innførsel av sverd fra det frankiske området, selv om karolingerne hadde nedlagt forbud mot slik handel (Stalsberg, 2009, s. 33).

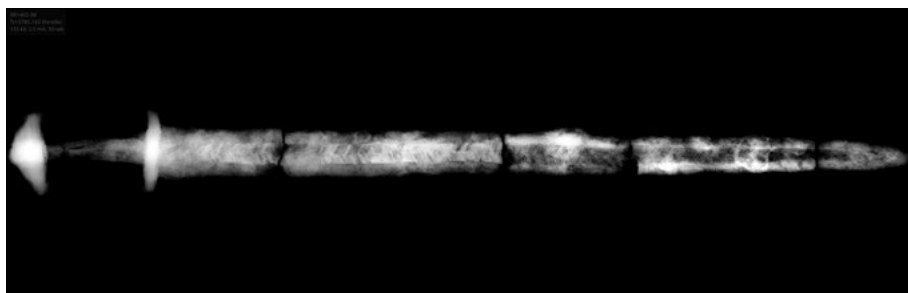
I Universitetsmuseets samlinger i Tromsø er det kun registrert to sverd med klinger som har tegn eller tekst smidd inn i bladet. Det ene er sverdet fra Vargneset (Ts.4807) og det andre (Ts.3592) fra Kvalnes i Vestvågøy. Sistnevnte er nær identisk med et sverd (B.691) fra Vangsnes i Balestrand i Sogn, som kun har en stump av klingen er bevart. Det er derfor uvisst om også dette sverdet har hatt en inskripsjon eller tegn smidd inn i bladet.

Kun to mønstersmidde sverdklinger er dokumentert i Universitetsmuseets samlinger. Den ene mangler funnopplysninger ut over at det kommer fra Onøy i Lurøy (tilvekst nr. 1981/31), og den andre (Ts.13875.142)

Sverd med inskripsjon fra Kvalnes (Ts.3592). Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

ble funnet i forbindelse med en utgravning av et felt med båtgraver på Bitterstad i Sortland. Foreløpig er bare et fåtall nordnorske sverd røntgen-fotografert, og det er godt mulig at økt bruk av røntgen vil gi økte tall både for mønstersmidde klinger og klinger med inskripsjoner.

Mønstersmidd sverd fra Bitterstad (Ts.13875.142). Foto: Anna Buduson, Norges arktiske universitetsmuseum.

Dersom vi ser bort fra sverdklingene med inskripsjoner og tegn, kan de andre sverdene være smidd av nordnorske smeder? Det er gjort funn av smedutstyr i 37 nordnorske graver fra jernalderen (Jørgensen, 2012, s. 28, tabell 65), og i 33 av disse ble det funnet gjenstander som indikerer høy status. I 17 av gravene ble det funnet sverd sammen med smedutstyret, noen steder flere sverd, slik at det samlede antallet graver med både sverd og smedutstyr er 24.

Over hele det norrøne bosetningsområdet finnes graver med redskaper knyttet til smedens virksomhet. Det er uvisst hvorvidt graver med smedutstyr som inneholdt flere sverd og statusindikerende gjenstander, representerer smeder med høy status, eller om smedvirksomhet i seg selv medførte at personer med høy status fikk disse med seg i graven. Det forhold at samtlige smedredskaper viser tegn på bruk, tolkes som en indikator på at de gravlagte var individer med høy status, som i hvert fall til en viss grad behersket smedhåndverket. Redskapene var personlig utstyr som kanskje i tillegg hadde en statusforsterkende effekt (Jørgensen, 2012, s. 31).

Hva kan smedverktøyet fortelle om hva de nordnorske smedene arbeidet med? Det er funnet seks ganske små ambolter i gravene. En moderne ambolt veier omkring 80 kg, mens de fra gravene varierer mellom 105 og 1100 gram, og ingen av dem kunne ha understøttet større jernarbeider (Jørgensen, 2015, s. 307–308, figur 18.8). Selv om man benyttet jordfaste stein som ambolter, så er hamrene også gjennomgående for små og lette til tyngre jernarbeider som for eksempel smiing av et sverdblade. En hammer er kanskje smedens viktigste redskap, og det er funnet 24 slike. Den tyngste veier 1000 gram, den nest tyngste 600 gram og resten veier under 400 gram (Jørgensen, 2015, s. 305–306, figur 18.5). Kun den største av disse kan ha hatt en sentral funksjon for en sverdsmed. Disse funnene indikerer snarere at smedene helst arbeidet med mindre gjenstander, for eksempel reparasjoner, og mykere metaller (Jørgensen, 2012, s. 31, 2015, s. 308). Smedredskapene vi har funnet i gravene, understøtter således ikke teorien om en heimlig sverdproduksjon og at de nordnorske smedene også var sverdsmeder. Når Martens (2003, s. 57) hevder at den store norske våpenproduksjonen var desentralisert, så støttes det ikke av funnene i de nordnorske smedgravene.

EN ENSOM GRAV I ØDEMARKEN?

Mange av jernalderens våpen er løsfunn med få eller ingen tilhørende opplysninger om funnkontekst. Dette gjelder også sverdet fra Vargneset. Vi kan derfor bare spekulere på hvordan sverdet havnet i jorden ved bredden av Altevatnet. Sverdet ble funnet på land, og det har derfor ikke falt ut av en båt i forbindelse med transport. Sjansen for at noen skal ha mistet en slik gjenstand, synes heller ikke særlig stor. Kan sverdet ha vært et offer? Offerplassen Boldnovuođđu (Daunius, 1926; Hatt 1928, s. 57–58), hvor et lite, enegget sverd ble funnet, gir grunn til en slik spørsmålstilling. Sverdfunn på samiske offerplasser er svært uvanlig, men sverdfunnet på offerplassen etterlater ingen tvil om at det inngikk i en samisk kontekst. Den forholdsvis korte avstanden fra Vargneset til Boldnovuođđu samt likhet i naturmiljø gjør det nærliggende å vurdere om også sverdet fra Vargneset kan ha vært et offer. Det som taler mot dette, er at det ikke ble rapportert om andre funn, verken bein eller andre gjenstander, på funnstedet. Vanligvis regnes enkeltfunn av sverd, spyd og økser som sannsynlige

gravfunn (Martens, 2003, s. 53), og det kan synes som om det er den mest rimelige tolkningen også i dette tilfellet. Altevatn og Bardudalen har til «alle tider» vært en mye brukt ferdselsvei mellom øst og vest, mellom kysten i vest og det svenske innlandet og bygdene lenger sør. I dag utgjør de to vannene, Altevatn og Leina, en strekning på drøyt 50 kilometer. Før Altevatn ble regulert, var disse to vannene nærmest som tre vann å regne, men selv da var dette en lett farbar strekning mellom øst og vest, både sommer og vinter.

Sverdet fra Vargneset har en total lengde på 93 cm, derav utgjør klingens 75,3 cm, men med tillegg for den brukne spissen faller dette innenfor den gjennomsnittlige bladlengden på 77–80 cm for sverd fra vikingtiden (Petersen, 1919, s. 8). Klingens er ikke mønstersmidd, men den mulige Vlfberht-inskripsjonen gir indikasjoner på høy metallkvalitet, noe disse sverdene var kjent for. Hjaltet er av Z-typen, det er stort og tungt, typisk for sverdene i siste del av vikingtiden, og både over og underhjaltet er innlagt med sølvtråder. I Norge er Z-typen hovedsakelig funnet på Østlandet, men tyngdepunktet ligger rundt Østersjøen (Jakobsson, 1992, s. 229). En parallell til dette sverdet, eller rettere sagt hjaltene, er funnet i Dalarna i Sverige (jamfør Historiska museet i Stockholm, funnnummer SHM 22293). Serning (1966, s. 39) mener at i hvert fall skjeflet må være laget i Norden, siden det har samme runelignende ornamentikk som er funnet på spydspisser produsert i nord.

Sverd fra Dalarna i Sverige (SHM.22293).
Foto: Helena Bonnevier, Historiska museet / SHM (CC-BY).

≈50cm

Inskripsjonen (Vlfberht?) på sverdet fra Vargneset er en indikasjon på at klingen er importert fra det frankiske området, men den sterke likheten med sverdet fra Dalarne (SHM22293) sannsynliggjør at skjeftet ble produsert nærmere, sør eller øst i Sverige.

Hvem var så sverdets eier som ble gravlagt på Vargneset? Trolig var han en norrøn mann på vei over fjellet mellom øst og vest, men som omkom på grunn av sykdom eller skader han hadde pådratt seg. Siden sverdet var gravd ned i bakken, foregikk reisen sannsynligvis i den snø- og frostfrie perioden mellom juli og oktober. Vikingtiden var en voldelig periode der norrøne menn fra kysten i vest dro på handels- og røvertokter både mot nord og øst. Det er derfor nærliggende å tenke seg at dette var en viking som hadde skaffet seg sverdet på reise i Sverige eller i østerled, og som omkom av skader han hadde pådratt seg på reisen, på vei over Altevatn.

Sverdet fra Vargneset var ikke et våpen for hvem som helst. Klingen var trolig importert fra det frankiske området og var påmontert fint utformede og sølvbeslåtte hjalt. Sverdet var utvilsomt et våpen som bare en fra samfunnets elite kunne holde seg med.

Forkortelser i tabellene	Datering	
M	Museum	
Mus.nr.	Museumsnummer	
Ubest.	Ubestemt form	
Frja	Førromersk jernalder	500 fvt.-0
Rt	Romertid	0-400
Fvt	Folkevandringstid	400-550
Mv	Merovingertid	550-800
Vt	Vikingtid	800-1050
Ubest. eja.	Ubestemt periode, eldre jernalder	500 fvt.-550
Ubest. yja.	Ubestemt periode, yngre jernalder	550-1050
Ubest. ja.	Ubestemt periode, jernalder	500 fvt.-1050
N	Nordland	
T	Troms	
F	Finnmark	
U	Ukjent fylke	

Tabeller

Tabell 1. Sverd fra jernalderen funnet i Nord-Norge.

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
B	629		Vågøy	Bodø	N								x
B	922		Bø	Sortland	N								x
B	1679		Lofoten	Ukj.kom.	N							x	
B	1680		Lofoten	Ukj.kom.	N							x	
B	2222		Nordherøy	Herøy	N							x	
B	4316		Handstein	Nesna	N	x						x	
B	4462	a	Nordherøy	Herøy	N							x	
B	4709		Hernes	Bodø	N						x		
B	5161	a	Nes	Hamarøy	N							x	
B	5161	b	Nes	Hamarøy	N							x	
C	2643		Buksnes prest.	Vestvågøy	N						x		
C	2644		Buksnes prest.	Vestvågøy	N						x		
C	3126		Sortland	Sortland	N						x		
C	3127		Sortland	Sortland	N						x		
C	3128		Sortland	Sortland	N						x		
C	3959		Rogla	Harstad	T				x				
C	4143		Undlandet	Harstad	T							x	
C	5493	a	Bjarkøy	Harstad	T							x	
C	5493	b	Bjarkøy	Harstad	T							x	
C	5493		Bjarkøy	Harstad	T							x	
C	5611		Alvsøy	Nesna	N						x		
C	5612		Alvsø	Nesna	N							x	
C	8529		Mortensnes	Nesseby	F								x
C	10615		Myklebostad	Tjeldsund	T				x				
C	10971		Haukenes	Hadsel	N						x		
C	12243		Kjelling Østre/Kjelling Vestre	Gildeskål	N						x		
C	12576		Vegsteinen Nedre	Vega	N						x		
C	13815		Sømhovd	Sømna	N							x	
C	18035		Steigen Øvre	Steigen	N				x				
C	20317	a	Steinsvik	Tjeldsund	T						x		
C	21451	a	Mardal	Sømna	N						x		
T	2149		Åkvik	Dønna	N							x	
T	2882		Ramberg	Bø	N					x			
T	2883		Ramberg	Bø	N					x			
T	3234		Steiro	Alstahaug	N							x	
T	3235		Steiro	Alstahaug	N							x	
T	4380		Åkvik	Bindal	N					x			
T	4380		Åkvik	Bindal	N					x			
T	5105		Leines	Steigen	N							x	
T	5106		Leines	Steigen	N							x	

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
T	7590		Aabjorgen	Bindal	N						x		
T	8282		Eidem	Vega	N						x		
T	9372		Tomeide	Nesna	N						x		
T	11000		Harfeld	Meløy	N						x		
T	11906	a	Dønnes	Dønna	N					x			
T	11906	b	Dønnes	Dønna	N					x			
T	12507		Hov	Dønna	N						x		
T	12735	c	Våg	Dønna	N							x	
T	12945	a	Hov	Dønna	N				x				
T	13619		Utskarpen	Rana	N						x		
T	13778	a	Olfoten	Dønna	N						x		
T	14049	b		Brønnøy	N					x			
T	14309	a	Trælnes	Brønnøy	N							x	
T	14487	a	Nesna	Nesna	N						x		
T	14579	a	Trælnes	Brønnøy	N						x		
T	14979	a	Olfoten	Dønna	N						x		
T	15093	a	Gjesfjorden	Dønna	N						x		
T	15095	b	Berfjorden	Dønna	N						x		
T	15095	a	Berfjorden	Dønna	N							x	
T	15139	b	Tjøtta	Alstahaug	N						x		
T	15139	a	Tjøtta	Alstahaug	N						x		
T	15297	a	Havsteinen	Dønna	N						x		
T	15401	a	Tosbotnet	Brønnøy	N					x			
T	15404	a	Solstad	Bindal	N						x		
T	15470	a	Holm	Bindal	N					x			
T	15478		Tomsvik	Nesna	N					x			
T	15618		Sund	Sømna	N						x		
T	15661		Skiphamaren	Brønnøy	N					x			
T	15802	a	Rødøen	Alstahaug	N						x		
T	16001		Solstad	Bindal	N	x							
T	16106		Holm	Bindal	N							x	
T	16278	a	Brønnøy	Brønnøy	N					x			
T	16368	a	Horstad	Bindal	N						x		
T	16392	a	Enge	Sømna	N					x			
T	17269		Sund	Hemnes	N						x		
T	17923	b	Glein	Dønna	N				x				
T	17948		Botn	Alstahaug	N					x			
T	17975	a	Myklebostad	Alstahaug	N					x			
T	18000	a	Igerøy	Vega	N						x		
T	18196	a	Forvik med Remmen	Vevelstad	N						x		
T	18684	a	Våg	Vevelstad	N					x			

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
T	18716		Valla	Nesna	N						x		
T	18950	c	Rødøen	Alstahaug	N						x		
T	19114		Stavseng	Dønna	N						x		
T	19138		Våg	Sømna	N						x		
T	19190		Helstad	Bindal	N						x		
T	19207		Våg	Vevelstad	N							x	
T	19578	a	Tjøtta	Alstahaug	N					x			
T	20593	1	Kopardal	Dønna	N							x	
T	21477	1	Tilrem	Brønnøy	N							x	
T	25113		Hamnes	Alstahaug	N						x		
T	27354		Våg	Dønna	N						x		
	701		Pålnovuoddo	Bardu	T					x			
	1981.31			Onøy	N							x	
Ts	39	a	Åse	Andøy	N						x		
Ts	56		Hestmoen	Lurøy	N							x	
Ts	87		Altevik	Harstad	T							x	
Ts	100		Sortland	Sortland	N							x	
Ts	101		Sortland	Sortland	N							x	
Ts	109		Sortland	Sortland	N					x			
Ts	110		Sortland	Sortland	N					x			
Ts	111		Sortland	Sortland	N					x			
Ts	113		Hårvik	Tjeldsund	N							x	
Ts	122		Tomma	Nesna	N							x	
Ts	142		Skånland Lille	Tjeldsund	T							x	
Ts	147		Svinøy	Bø	N							x	
Ts	184		Erikstad	Harstad	T							x	
Ts	215		Hestmoen	Lurøy	N							x	
Ts	242		Åkerøy	Harstad	T							x	
Ts	248	a	Indre Kvarøy	Lurøy	N					x			
Ts	248	b	Indre Kvarøy	Lurøy	N				x				
Ts	278		Åse	Andøy	N						x		
Ts	279		Åse	Andøy	N						x		
Ts	281	c	Åse	Andøy	N						x		
Ts	281	d	Åse	Andøy	N						x		
Ts	289		Breivik	Andøy	N							x	
Ts	299		Engholmen	Karlsøy	T							x	
Ts	364		Indre Kvarøy	Lurøy	N							x	
Ts	439		Hundstad	Kvæfjord	T							x	
Ts	440		Hundstad	Kvæfjord	T							x	
Ts	454		Steigen Mellem	Steigen	N						x		
Ts	479		Liasletten	Dyrøy	T						x		

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
Ts	499		Kvalshaugen	Karlsøy	T								x
Ts	508		Skogshamn	Dyrøy	T							x	
Ts	529		Engenes	Tromsø	T							x	
Ts	543		Hammer	Steigen	N						x		
Ts	610		Unstad	Vestvågøy	N							x	
Ts	614		Leknes	Vestvågøy	N							x	
Ts	620		Napp	Flakstad	N							x	
Ts	642		Klakk	Hadsel	N							x	
Ts	672		Svindalen	Andøy	N							x	
Ts	693		Åse	Andøy	N			Åse					x
Ts	702		Tannøy	Hamarøy	N							x	
Ts	705		Stokke	Tjeldsund	T					x			
Ts	751		Ångstad	Hadsel	N						x		
Ts	763		Vasvik	Hadsel	N						x		
Ts	776		Innbjørg	Hadsel	N					x			
Ts	829		Kila	Harstad	T						x		
Ts	830		Kjøpsnes Nedre/Kjøpsnes Øvre/Kjøpsnes mellom/ Kjøpsneshaugen	Narvik	N							x	
Ts	836		Vannereidet	Karlsøy	T							x	
Ts	852		Skjerpen Nedre/ Skjerpen Øvre	Vestvågøy	N								x
Ts	857		Aalstad	Steigen	N							x	
Ts	860		Senjehest	Tranøy	T							x	
Ts	875		Balsnes	Tromsø	T							x	
Ts	898		Ytterstad	Lødingen	N							x	
Ts	928			Bodø	N							x	
Ts	939		Øvergård	Harstad	T							x	
Ts	977		Liasletten	Dyrøy	T							x	
Ts	1013		Liasletten	Dyrøy	T							x	
Ts	1021		Helløy	Harstad	T							x	
Ts	1063		Gustad	Bø	N								x
Ts	1070		Lille-Tamsøy	Nordkapp	F							x	
Ts	1102		Kvalnes	Vestvågøy	N							x	
Ts	1106		Liland	Vågan	N							x	
Ts	1143		Lillesæter	Steigen	N				x				
Ts	1152		Lund	Steigen	N							x	
Ts	1155		Hakvåg	Steigen	N							x	
Ts	1184		Strønstad	Hadsel	N							x	
Ts	1371		Brennvik	Hamarøy	N							x	
Ts	1410		Ljønes	Bodø	N							x	
Ts	1463		Seivåg	Bodø	N							x	

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
Ts	1464		Seines	Bodø	N							x	
Ts	1471		Arnøy Søndre	Gildeskål	N							x	
Ts	1482		Arnøy Søndre	Gildeskål	N							x	
Ts	1555		Erikstad	Harstad	T							x	
Ts	1582		Flatøy	Harstad	T							x	
Ts	1596		Kunnen	Meløy	N				x				
Ts	1624		Øsund	Meløy	N				x				
Ts	1636		Øsund	Meløy	N							x	
Ts	1680		Finvåg	Øksnes	N				x				
Ts	1685		Austringen	Øksnes	N				x				
Ts	1692		Austringen	Øksnes	N				x				
Ts	1711		Hennes Nedre/Hennes Øvre	Hadsel	N							x	
Ts	1712		Hennes Nedre/Hennes Øvre	Hadsel	N							x	
Ts	1713		Hennes Øvre/Hennes Nedre	Hadsel	N							x	
Ts	1717		Erikstad	Fauske	N							x	
Ts	1809		Myklebostad	Steigen	N							x	
Ts	1856		Lurøy	Lurøy	N							x	
Ts	1870		Langnes Søndre	Tromsø	T							x	
Ts	1939		Holmsnes	Hadsel	N							x	
Ts	1948		Hennes Øvre/Hennes Nedre	Hadsel	N							x	
Ts	1949		Hennes Nedre/Hennes Øvre	Hadsel	N							x	
Ts	1950		Stonglandshals	Senja	T							x	
Ts	1971		Lekangen	Senja	T							x	
Ts	2065		Ramberg	Bø	N				x				
Ts	2067		Ramberg	Bø	N			x					
Ts	2162		Sellevoll	Andøy	N						x		
Ts	2220		Nordland	Værøy	N						x		
Ts	2245		Vareid	Flakstad	N						x		
Ts	2253	a	Sandnes	Flakstad	N				x				
Ts	2278		Rollnes Nordre	Ibestad	T							x	
Ts	2285		Rollnes Nordre	Ibestad	T								x
Ts	2299		Sund	Steigen	N							x	
Ts	2307		Sørvær	Hasvik	F							x	
Ts	2339		Auvåg	Bø	N							x	
Ts	2365		Kjelling Østre/Kjelling Vestre	Gildeskål	N							x	
Ts	2384		Hol	Vestvågøy	N				x				
Ts	2401	a	Haug	Hadsel	N					x			
Ts	2410		Straum	Bodø	N							x	
Ts	2439		Hundholmen	Narvik	N							x	
Ts	2469		Vik	Hadsel	N							x	
Ts	2519		Vannereidet	Karlsøy	T						x		

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
Ts	2529		Høgset	Bodø	N							x	
Ts	2590		Stonglandseidet	Tranøy	T				x				
Ts	2606		Tysnes	Hamarøy	N						x		
Ts	2623		Bolle	Vestvågøy	N						x		
Ts	2629		Vigdel	Gildeskål	N						x		
Ts	2640		Storsletta	Tromsø	T							x	
Ts	2678		Tannøy	Hamarøy	N				x				
Ts	2685		Lillesæter	Steigen	N				x				
Ts	2794		Elgsnes Indre	Harstad	T				x				
Ts	2885	a	Rønvik Nedre/Rønvik Øvre	Bodø	N					x			
Ts	2899		Huseby Nedre	Kvæfjord	T							x	
Ts	2900		Huseby Nedre	Kvæfjord	T			x					
Ts	2901		Huseby Nedre	Kvæfjord	T							x	
Ts	2913	a	Husby	Kvæfjord	T						x		
Ts	2913	b	Husby	Hadsel	T						x		
Ts	2919		Bleik	Andøy	N							x	
Ts	2920		Bleik	Andøy	N					x			
Ts	2950		Hadsel	Hadsel	N				x				
Ts	2952		Hadsel	Hadsel	N				x				
Ts	2954		Hadsel	Hadsel	N						x		
Ts	2959		Hadsel	Hadsel	N						x		
Ts	2960	a	Hadsel	Hadsel	N						x		
Ts	2985		Hadsel	Hadsel	N						x		
Ts	2985		Hadsel	Hadsel	N						x		
Ts	2989		Hadsel	Hadsel	N						x		
Ts	2995		Trondenes	Harstad	T						x		
Ts	3004		Lekangen	Tranøy	T							x	
Ts	3102	b	Bertnes	Bodø	N		x						
Ts	3191	a	Ag	Meløy	N					x			
Ts	3191	d	Ag	Meløy	N					x			
Ts	3292	a	Elgsnes Ytre	Harstad	T							x	
Ts	3427	a	Skagstad	Steigen	N					x			
Ts	3480	a	Rønvik Øvre	Bodø	N					x			
Ts	3494	a	Sommarøy	Tromsø	T						x		
Ts	3525	a	Tussøy	Tromsø	T						x		
Ts	3592		Kvalnes	Vestvågøy	N						x		
Ts	3636	a	Korsnes	Tysfjord	N						x		
Ts	3639	a	Tussøy	Tromsø	T						x		
Ts	3639	h	Tussøy	Tromsø	T						x		
Ts	3654	a	Finnsetsrør	Gildeskål	N						x		
Ts	3656	a	Vinje Lille	Dyrøy	T						x		

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
Ts	3712	a	Liland	Vågan	N					x			
Ts	3713		Fagerbakken	Vågan	N					x			
Ts	3788	a	Erikstad	Fauske	N					x			
Ts	3789	a	Spilderen Øvre/Spilderen Nedre	Meløy	N					x			
Ts	3913		Strømsbukten	Tromsø	T						x		
Ts	3914	a	Spilderen Øvre	Meløy	N					x			
Ts	3971	a	Austein	Tromsø	T					x			
Ts	3971	b	Austein	Tromsø	T					x			
Ts	3979	b	Vik	Hadsel	N				x				
Ts	3979	a	Vik	Hadsel	N				x				
Ts	4014		Holand	Kvæfjord	T						x		
Ts	4029	a	Skullbru	Vestvågøy	N					x			
Ts	4055	a	Stokland	Fauske	N						x		
Ts	4056		Erikstad	Fauske	N					x			
Ts	4065	a	Mesøen	Meløy	N							x	
Ts	4124	a	Haukebø	Harstad	T					x			
Ts	4158	a	Mjønes	Bodø	N					x			
Ts	4158	b	Mjønes	Bodø	N					x			
Ts	4159	a	Mjønes	Bodø	N						x		
Ts	4160	a	Kilan	Flakstad	N					x			
Ts	4176	a	Voldstad	Harstad	T						x		
Ts	4216	a	Næsøen Nordre (Njæso)	Rødøy	N						x		
Ts	4250	a	Bø Mellem/Bø Øvre/Bø Nedre	Steigen	N					x			
Ts	4250	b	Bø Mellem/Bø Øvre/Bø Nedre	Steigen	N					x			
Ts	4296	a	Skorøy	Karlsøy	T						x		
Ts	4306	a	Storgt.57	Bodø	N						x		
Ts	4368		Ilstad	Bodø	N						x		
Ts	4403	a	Harstad Øvre/Harstad Nordre/Harstad Nedre/Harstadhamn	Harstad	T					x			
Ts	4434	k	Mjele Søndre	Andøy	N					x			
Ts	4519		Tjellebotn	Narvik	N						x		
Ts	4530		Ukjent gård	Ukj.kom.	U						x		
Ts	4531		Ukjent gård	Ukj.kom.	U						x		
Ts	4532		Ukjent gård	Ukj.kom.	U						x		
Ts	4563		Ukjent gård	Ukj.kom.	U						x		
Ts	4569	b	Ukjent gård	Ukj.kom.	U							x	
Ts	4570		Ukjent gård	Ukj.kom.	U						x		
Ts	4572		Ukjent gård	Ukj.kom.	U								x
Ts	4629		Fjære	Bodø	N						x		

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
Ts	4762	t	Elgsnes Ytre	Harstad	T						x		
Ts	4807		Vargneset	Bardu	T						x		
Ts	4811	a	Tårstad	Evenes	N					x			
Ts	4843		Saure	Steigen	N							x	
Ts	4850		Søndre Rørnes, Ingøy	Måsøy	F						x		
Ts	4976	a	Dyrøkløven	Dyrøy	T								x
Ts	5000		Kvalnes	Vestvågøy	N						x		
Ts	5107		Kraakmoen	Hamarøy	N					x			
Ts	5247		Steinsland Søndre	Tjeldsund	T								x
Ts	5252	q	Nordland	Værøy	N						x		
Ts	5252	r	Nordland	Værøy	N						x		
Ts	5255	c	Vågehamn	Lødingen	N			x					
Ts	5288	i	Steigen mellem	Steigen	N			x					
Ts	5337	a	Føre	Bø	N				x				
Ts	5369	a	Berg	Steigen	N						x		
Ts	5374	a	Nordskot	Steigen	N						x		
Ts	5401	b	Bø Nedre	Steigen	N		x						
Ts	5475		Saure	Steigen	N							x	
Ts	5476		Langnes Søndre	Tromsø	T							x	
Ts	5493		Lekangen	Tranøy	T								x
Ts	5642		Eltoft	Vestvågøy	N						x		
Ts	5671	a	Leivset Nedre	Fauske	N						x		
Ts	5697	a	Ljønes	Bodø	N							x	
Ts	5704		Tusøy	Tromsø	T							x	
Ts	6018		Stemland	Fauske	N							x	
Ts	6019		Sandnes	Tjeldsund	T					x			
Ts	6021	a	Bleik	Andøy	N					x			
Ts	6233	b	Greipstad	Tromsø	T							x	
Ts	6234		Saurfjord	Steigen	N							x	
Ts	6329	b	Djupvik	Meløy	N						x		
Ts	6355		Sama Øvre	Harstad	T						x		
Ts	6365		Harstad Nordre	Harstad	T					x			
Ts	6373	ax	Kvarøen Ytre	Lurøy	N					x			
Ts	6376	r	Kvarøen Ytre	Lurøy	N					x			
Ts	6381	a	Kvarøen Ytre	Lurøy	N					x			
Ts	6676		Nordskot	Steigen	N						x		
Ts	6677		Hundstad	Kvæfjord	T						x		
Ts	6678		Bleik	Andøy	N						x		
Ts	6679	a	Ramberg	Flakstad	N					x			
Ts	7241	a	Bleik	Andøy	N								x
Ts	7323	a	Bø	Narvik	N							x	

M	Mus.nr.	Unr.	Gård	Kommune	Fylke	Frja	Rt	Fvt	Ubest.eja	Mv	Vt	Ubest.yja	Ubest.ja.
Ts	7345	b	Laksaa	Evenes	N							x	
Ts	7347	b	Bø Prestegård	Bø	N								x
Ts	7357		Søberg	Bø	N								x
Ts	7366	a	Meløen (Mjola)	Meløy	N						x		
Ts	7663	a	Røtnes Søndre	Steigen	N						x		
Ts	7791	a	Valvik	Bodø	N						x		
Ts	7795	a	Nes	Hamarøy	N						x		
Ts	7796		Nordland	Værøy	N								x
Ts	8012	c	Øsund	Meløy	N						x		
Ts	8338	cw	Borge	Vestvågøy	N							x	
Ts	8338	c	Borge	Vestvågøy	N							x	
Ts	8338	dw	Borge	Vestvågøy	N							x	
Ts	8339	cu	Borge	Vestvågøy	N							x	
Ts	8462	b	Stangnes	Senja	T						x		
Ts	8968	au	Føre	Bø	N						x		
Ts	10292		Steinsvik	Tjeldsund	N						x		
Ts	10485	a	Botn	Lenvik	T						x		
Ts	10601	a	Andenes	Andøy	N					x			
Ts	10602	a	Andenes	Andøy	N					x			
Ts	10817	b	Haukebø	Harstad	T							x	
Ts	11523		Rollnes Nordre	Ibestad	T						x		
Ts	11562		Strømsbukten	Tromsø	T					x			
Ts	11719	4	Ukjent gård	Ukj.kom.	U							x	
Ts	11719	2	Ukjent gård	Ukj.kom.	U							x	
Ts	11719	1	Ukjent gård	Ukj.kom.	U							x	
Ts	11719	3	Ukjent gård	Ukj.kom.	U							x	
Ts	13785	142	Bitterstad	Hadsel	N					x			
Ts	13785	356	Bitterstad	Hadsel	N					x			
Ts	13897	3	Løding Østre	Bodø	N						x		
Ts	13898	1&2	Løding Østre	Bodø	N						x		
Ts	14304	37	Løding Østre	Bodø	N						x		
Ts	14304	48	Løding Østre	Bodø	N						x		
Ts	15186	3	Kjerringøy	Bodø	N						x		
Ts	15250	25	Meløen (Mjola)	Meløy	N						x		
Ts	15692	2	Hillesøy med Sandholmen	Tromsø	T						x		
Ts	15731	1	Petvik	Vestvågøy	N							x	
Ts	15739	21	Hustad	Lødingen	N								x
Ts	15754	11	Gisløy	Øksnes	N							x	
Ts	15950	1	Meløen (Mjola)	Meløy	N								x
Ts	15984	1	Sørvik	Harstad	T							x	
Ts	16108		Undlandet	Harstad	T								x
	Sum					2	2	4	23	62	124	127	19

Tabell 2. Kronologisk fordeling, eldre–yngre jernalder.

Eldre jernalder	Yngre jernalder	Ubestemt, ja.
31 (8,5 %)	313 (86,2 %)	19 (5,2 %)

Tabell 3. Kronologisk fordeling, eldre jernalder.

Førromersk ja.	Romertid	Folkev. tid	Ubest., eldre ja.
2 (6,5 %)	2 (6,5 %)	4 (12,9 %)	23 (74,2 %)

Tabell 4. Kronologisk fordeling, yngre jernalder.

Merovingertid	Vikingtid	Ubestemt, y.ja.
62 (19,8 %)	124 (39,6 %)	127 (40,6 %)

Tabell 5. Sverd klingenes form.

Enegget	Tveegget	Ubestemt
143 (39,4 %)	153 (42,1 %)	67 (18,5 %)

Takk

til Anna Buduson, Norges arktiske universitetsmuseum,
for røntgenfotografering av noen utvalgte sverd i søket
etter Vlfberht.

REFERANSER

- Arrhenius, B. (2005) The State of the Art. I Arrenius, B. (red.) *Excavations at Helgö XV*. Stockholm: Kungliga Vitterhetsakademien, 9–12.
- Bergman, L. T. (2005) Weapons in Helgö. I Arrenius, B. (red.) *Excavations at Helgö XV*. Stockholm: Kungliga Vitterhetsakademien, 13–130.
- Daunius, E. (1926) Om de hedniska lapparnas gudabilder. Særtrykk av *Västerbotten*.
- Hanssen, M. T. (2017) *Bøndernes våpenplikt – Lov og praksis*. Masteroppgave i arkeologi. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Gjessing, G. (1934) *Studier i norsk merovingertid. Kronologi og oldsaksformer*. Oslo: Det Norske Videnskaps-Akademi, Skrifter II, Hist. Filos. Klasse, 1934, No. 2.
- Gustafson, G. (1906) *Norges oldtid: Mindesmærker og Oldsager*. Kristiania: Albert Cammermeyers forlag.
- Hatt, E. D. (1928) Offerforestillinger og erindringer om troldtrommen hos nulevende lapper. *Festskrift til Rektor J. Qvigstad*. Tromsø Museums Skrifter, Vol. II. Tromsø: Tromsø Museum, 47–58.
- Hedenstierna-Jonson, C., Kjellström, A., Zachrisson, T., Krzewińska, M., Sobrado, V., Price, N., Günther, T., Jakobsson, M., Götherström, A., Storå, J. (2017) A female Viking warrior confirmed by genomics. *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. 164(4), 853–860. <https://doi.org/10.1002/ajpa.23308>
- Holand, I. (1989) *Graver og samfunn. Samfunnsutvikling og -organisasjon i Nord-Hålogaland i jernalderen, basert på endringer og variasjon i gravskikk*. Magistergradsoppgave i arkeologi. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Jakobsson, M. (1992) Krigarideologi och vikingatida svärdstypologi. *Stockholm Studies in Archaeology* 11. Stockholm: Universitetet i Stockholm.
- Jørgensen, R. (2012) The Social and Material Context of the Iron Age Blacksmith in North Norway. *Acta Borealia*, Vol. 29, No. 1, 1–34. <https://doi.org/10.1080/08003831.2012.678718>
- Jørgensen, R. (2015) The Iron Age Blacksmith, simply a craftsman? I Hansen, G., Ashby, S. P., og Baug, I. (red.) *Everyday Products in the Middle Ages*. Oxford: Oxbow Books, 300 - 318. <https://doi.org/10.2307/j.ctvh1dfts.22>
- Jørgensen, R. (2016) Praktsverdet fra Vargneset. *Årbok for Bardu*, 2016, 91–99.
- Martens, I. (2003) Tusenvis av sverd. Hvorfor har Norge mange flere viking-tidsvåpen enn noe annet europeisk land? *Collegium Mediaevale*, Volume 16, 51–66.

- Olsén, P. (1945) Die Saxe von Valsgärde: 1. Valsgärdestudien, nr. 2. *Acta Musei antiquitatum septentrionalium Regiæ Universitatis Upsaliensis*, nr. 3. Uppsala: Universitetet i Uppsala.
- Petersen, J. (1919) *De norske vikingesverd. En typologisk-kronologisk studie over vikingetidens vaaben*. Kristiania: Videnskapsselskapets Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse 1919. No. 1.
- Robberstad, K. (1968) *Gulatingslovi*. Norrøne bokverk. Oslo: Det norske samlaget.
- Rygh, O. (1885) *Norske oldsager*. Christiania: Albert Cammermeyer.
- Schanche, A. (2002) Et nytt lys på Ekkerøy-funnet. *Varanger årbok*, 2002, 172–179.
- Schetelig, H. (1912) *Vestlandske graver fra jernalderen*. Bergen: Bergen Museums Skrifter. Ny Række Bd. II, No. 1.
- Serning, I. (1956) *Lapska offerplatsfynd från järnålder och medeltid i de svenska lappmarkerna*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- Serning, I. (1966) *Dalarnas järnålder*. Stockholm: Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien/ Monografier, nr. 45.
- Sjøvold, T. (1962) *The Iron Age Settlement of Arctic Norway: A Study in the Expansion of European Iron Age Culture within the Arctic Circle I, Early Iron Age*. Tromsø Museums Skrifter X, No. 1. Tromsø/Oslo: Universitetsforlaget.
- Sjøvold, T. (1974) *The Iron Age Settlement of Arctic Norway: A Study in the Expansion of European Iron Age Culture within the Arctic Circle II, Late Iron Age*. Tromsø Museums Skrifter X, No. 2. Tromsø/Oslo: Universitetsforlaget.
- Solberg, B. (2005) Sverd. I Østmo, E. og Hedeager, L. (red.) *Norsk arkeologisk leksikon*. Oslo: Pax forlag.
- Stalsberg, A. (2009) The identity of Vlfberht and how the swords with his signature were spread in Europe. I Nitter, M. og Pedersen, E. S. (red.) *Tverrfaglige perspektiver*. AmS-Varia 49, 21–36.
- Stenvik, L. F. (2003) Iron Production in Scandinavian Archaeology. *Norwegian Archaeological Review*, Vol. 36, No. 2, 119–134.
- Sturluson, S. (1979) *Norges kongesagaer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
<https://doi.org/10.1080/00293650310000713>
- Undset, I. (1890) Til kundskab om vor yngre jernalder. *Kristiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger* 1890. No. 3. Christiania: Jacob Dybvad.
- Utgjerdربولken i Gulatingsloven om leidangen* <https://avaldsnes.info/content/uploads/2015/09/Utgjerdربولken-i-Gulatingsloven-om-leidangen.pdf>
<https://avaldsnes.info/content/uploads/2015/09/Utgjerdربولken-i-Gulatingsloven-om-leidangen.pdf>